

Hitvalló Maximosz

MÜSZTAGÓGIA

Beavatás a szent titkokba.

Mit jelképeznek a szent egyházban az összejövétel folyamán végbemenő titkok?

Előszó

Miképp lesz a bölcs még bölcsőbb, ha tanácsot kap, és az igaz hogyan gyarapítja tudását, ha tanul – amint az isteni Példabeszéd mondja (Péld 9,9) –, ezt te magad mutattad meg világosan a példáddal. Te, akit mindenkinél jobban tisztelek, tetteiddel tanítottad azt, amire az isten ige bölcsen int bennünket. Hallottad ugyanis, amikor egyszer futólag és – amennyire lehetséges volt – röviden beszéltem arról, amit egy másik nagy és az isteni dolgok tekintetében valóban bölcs aggastyán a szent templomról és a benne lejátszódó szent összejövételről szépen, lelki értelemben és a lehető legtanulságosabban elmagyarázott. Azon nyomban sürgetve kértél, hogy foglaljam neked írásba az erről szóló beszámolót, hogy az irat gyógyszer legyen a feledés ellen, és segítse az emlékezetet, mert – úgymond – az idő, természetéből kifolyólag legyőzi az emlékezetet, és képes rá, hogy a feledés által észrevétlenül elrabolja és teljesen kitörölje a benne levő szép dolgok nyomait és képeit; éppen ezért feltétlenül szüksége van arra a megújító módszerre, melynek segítségével az értelem képessége minden időben ereje teljében képes sértetlenül és csorbítatlanul megőrizni az emlékezetet. Azt, hogy a mondottak pusztá meghallgatásánál mennyivel bölcsőbb a halottak eltörölhetetlen megtartására törekedni, mindenképpen tudja mindenki, aki csak egy kicsit is igyekszik elérni az értelmi nemes- [END-p267] séget, és nem egészen idegen számára az értelemmel való baráti kapcsolat.

Kezdetben ugyan vonakodtam (bizony igazat mondok!), elhárítva ezt a témát. Nem azért, mintha nem akartam volna nektek, szeretteim, mindenféleképpen, erőmtől telhetőleg teljesíteni a kívánságotok, hanem mert sem abban a kegyelemben nem részesedtem, mely ebbe bevezeti az arra méltókat, sem a beszédkészség és gyakorlottság terén nincs tapasztalatom, mivel képzettség híján nőttem fel, és egyáltalán nem vagyok beavatva a beszéd művészetébe, mely pusztán elhangzásával bűvöl el. Márpedig sokan éppen ebben lelik kedvüket, mert csak a hallásra korlátozzák az élvezetet, még ha gyakran semmi mély és értékes tanítást nem kapnak is. És hogy a lényegesebb és igazabb okot említsem, attól féltem, hogy beszédünk egyszerűségével tönkreteszem annak a boldog férfinak az isteni dolgokról szóló magasztos magyarázatát és gondolatait. Aztán mégis engedtem a szeretet kényszerének, mely mindennél erősebb, és önként elvállaltam a feladatot. Azt választottam, hogy engedelmisségem következtében inkább ne vessenek ki túlzott önbizalmam és műveletlenségem miatt az akadémikusok, semhogy azt gondoljátok rólam vonakodásom miatt, hogy nem akarok minden szép dologban hozzátok csatlakozni; Istenre bízván annak a gondját, hogy miként mondjam el, Istenre, „ki egyedül művel csodát” (Zsolt 135,4), „az ismeretre tanítja az embert” (Zsolt, 93,10) és „ékesszólóvá teszi a dadogók nyelvét” (Bölcs 10,21), aki kiutat talál a kiúttalanok számára, „aki fölemeli a földről a szegényt, és kiemeli a szemétből a nyomorultat” (Zsolt 112,7), vagyis a testies gondolkodásból és a szenvedélyek büzlő sarából azt, aki lélekben szegény vagy nélkülözi a rosszat és híján van a gonosz magatartásnak; vagy épp ellenkezőleg: azt, akit még a test törvénye és szenvedélyei tartanak fogva, és ezért nélkülözi az erény és a tudás állapotát, és híján van a kegyelemnek.

Mivel azonban a legszentebb és Istent kinyilatkoztató Dionüsziosz Areopagitész¹ *Az egyházi*

¹ Maximosz Homologétésznek Dionüsziosz iránti nagybecsülését jelzi, hogy annak minden munkájához terjedelmes

hierarchiáról írt [END-p268] művében magasztos szelleméhez méltó módon megtárgyalta a szent összejövetel fennkölt ünnepe során előforduló jelképeket is, ezért tudnotok kell, hogy most nem ugyanazokról lesz szó, és nem ugyanazokon a nyomokon haladok, mint ő. Vakmerő, szemtelen és az esztelenséggel határos cselekedet lenne ugyanis Dionüsziosz gondolataival foglalkoznia annak, aki őt felfogni vagy megérteni sem képes, és a sajátjaként feltüntetnie azokat a titkos tanításokat, melyeket isteni módon egyedül neki tárt fel a Lélek. Beszélni fogok viszont arról, amit – bár megértett – emberszerető módon, Isten szándéka szerint másokra is hatva hagyott, hogy megmagyarázzák, és hogy az isteni titok iránti vágyból fakadó hajlamokat gyakorolhassák. Ezáltal a szertartások mindent beragyogó sugara – melyet képességük mértékében megértenek –, ismerős lesz a számukra, és magához láncolja őket, mert ég bennük a vágy, hogy ők, a később születettek se legyenek teljesen tétlenek a földi életidő minden napján azért, mert nem hallották a hívó szót, amely fölfogad ama isteni szőlőművelésre (vö. Mt 20,2), és a lelki szőlőskert lelki megmunkálásáért megadja azt az isteni és legkirályibb képpel ellátott lelki dénárt, melyet kezdetben a gonosz a parancs áthágására csábítva ellopott.

Nem ígérem azonban, hogy sorjában mondom el mindent, amit a boldog aggastyán titokzatos módon megismert, és nem is úgy mondom el, amint ő elgondolta és megfogalmazta. Ő ugyanis azon felül, hogy bölcs volt és minden tudománynak a mestere, túlaradó erényessége, az isteni ismeretekért való igen hosszas és tudós fáradozás folytán felszabadította magát az anyag bilincseiből és képzelgéseiből, elméjét bizonyára az isteni fénysugarak világították meg, ezért közvetlenül tudta szemlélni azt, amit a közönséges emberek nem látnak, beszéde pedig a legpontosabb tolmácsa volt gondolatainak, s folttalan tükörként, semmiféle tökéletlenségtől nem gátolva képes volt hiánytalanul visszaadni és szavakba foglalni azt, amit mások még elgondolni sem tudtak, úgy, hogy e hallgatóinak szeme előtt állt a beszéde által hordozott [END-p269] teljes értelem, s a teljes értelem révén megvilágosodott minden gondolat, és ami a beszéd közvetítésével eljutott hozzájuk, azt hallgatói be is tudták fogadni. Én azonban csak homályosan tudom elgondolni, és még homályosabban elmondani, amire ebből emlékszem, még ha istenfélő módon és a homályban levőket megvilágosító Isten kegyelmével teszem is ezt. Véleményem szerint ugyanis nem szabad azt hinni – ha helyesen ítélek –, hogy másképp is gondolkozhatnék vagy beszélhetnék, mint ahogy gondolkodni és beszélni tudok és ahogy azt a fentről jövő kegyelem megadja, a hozzám illő, gondviselés adta képességemnek megfelelően, bár az, aki adja, és aki tanít, a legfőbb. Hiszen ha valaki olyan emberektől, akik erény és tudás szempontjából nem egyformák, egyforma teljesítményt vár, az számomra olyan, mint aki azt bizonygatja, hogy a Hold éppúgy világít, mint a Nap, és azt állítja, hogy egymással nem teljesen azonos dolgok mindenben tökéletesen megegyezhetnek; márpedig ez értelmetlenség és lehetetlenség.

Vezérelje hát Isten szavaimat és gondolataimat, Ő, aki egyedüli Gondolat a gondolkozókban és a gondolatokban, az egyedüli Szó a beszélőkben és a mondottakban, az egyedüli Élet az élőkben és megéltakban, aki Minden mindenben; a Létező és Létrejövő a létezők és a létrejövők révén; létezők és a létrejövők körébe tartozók közül viszont semmiképpen sincs egy sem, amelyik önmagától létező vagy létrejövő, mivel Isten természete szerint egyetlenegy létezővel nem áll azonos szinten: azért, minthogy létfölötti, találóbb állításként jobban illik rá a nem-lét. Ha pedig csakugyan meg kell határoznunk az Isten és a teremtmények között fennálló különbséget, akkor a létfölötti állításának a létezők tagadását kell jelentenie, a létezők állításának pedig a létfölötti tagadását. Mindkét kijelentésnek tulajdonképpen értelmében érvényesnek kell lennie rá, és tulajdonképpen értelemben egyik sem lehet érvényes, vagyis a lét és a nem-lét. Egyrészt mindkettő tulajdonképpen értelemben rá vonatkozik, amennyiben az egyik kijelentés azt állítja, hogy Isten okságilag a létezők léte, viszont a másik kijelentés ta- [END-p270] gadja, hogy Ő – mivel mindent felülmúl – a létezők létének az oka legyen. Másrészt egyik sem vonatkozik rá tulajdonképpen értelemben, amennyiben

egyik sem állítja, hogy mi is saját lényege és természete szerint a kutatott lény. Amihez ugyanis természete szerint egyáltalán semmi sem kapcsolható okságilag, sem a lét, sem a nem-lét. Ahhoz sem a létezők és a kimondhatók, sem a nem-létezők és a ki-nem-mondhatók egyike sincs valójában közel. Egyszerű, ismeretlen és mindenki számára megközelíthetetlen létezés birtokol, mely teljesen kifürkészhetetlen, és túl van minden állításon is meg tagadáson is. Ennyit tehát erről. Most pedig térjünk rá művünk tárgyára!

1.

Hogyan és milyen módon Isten képe és hasonmása a szent egyház?

A szent egyház tehát az első szemléleti mód szerint Isten hasonmását és képét nyújtja – mondta az a boldog aggastyán –, mivel utánzás és hasonmás folytán ugyanazt a tevékenységet birtokolja, mint Ő. Isten ugyanis, miután végtelen hatalmával megalkotta és a létbe vezette, mindent magában foglal, egymáshoz vezet és körülhatárol, és gondviselése által egymáshoz is és önmagához is kapcsol: a szellemieket is és az érzékieket is. És amikor mindent egybefog önmagában mint okban, eredetben és célban, az egymástól természet szerint különbözőket a hozzá mint eredethez való viszonyulás ereje folytán összeköti egymással. Ennek az erőnek a következtében minden dolog a mozgás és a létezés romolhatatlan és keveredetlen azonosságához jut, miközben eredetileg egyetlen létező sem kerül ellentétbe a másikkal, és nem válik külön természetének vagy mozgásának különbsége miatt, hanem minden mindennel keveredés nélkül [END-p271] összekapcsolódik az egyetlen eredetnek és oknak egyetlen, eltérhetetlen viszonylatában és őrizetében, mely fölfüggeszti és elfedi az összes és mindenben az egyes létező természete szerint szemlélt egyedi viszonyokat. Nem úgy, hogy megrontja, megsemmisíti és nemlétezővé teszi, hanem úgy, hogy felülkerekedik és túlragyogja őket, mint az egész a részeket, vagy úgy, mint magának az egésznek a megnyilatkozó oka, melyből kifolyólag mind az az egész, mind pedig az egész részei megjelenhetnek és létezhetnek, mivel a teljes ok bennük van és túlragyogja őket, és amint a nap túlragyogja a csillagok természetét és erejét, úgy rejti el nekik is, mint okozatoknak a létezését az ok. Az a helyzet ugyanis, hogy amiként a részek az egésztől, úgy az okozatok is tulajdonképpen az októl kapják létüket és megismerhetőségüket, és egyedi sajátosságuk nem érvényesül, amikor az okhoz való vonatkozás szerint értelmezve kizárólag és egyedül az okhoz való viszony ereje szerint nyerik el alakjukat. Istent ugyanis, aki minden mindenben,² és határtalan mértékben felülmúl mindent, kizárólag csak a tisztalelkűek látják majd meg, amikor a szellem a szemlélődésben a létezők tartalmait összegyűjtve magában Istenben pihen majd meg mint a mindenség létrejöttének és keletkezésének okában, eredetében és céljában, és mint a világmindenség osztatlan alapjában.

Meg fogjuk látni, hogy Isten szent egyháza is ugyanilyen módon, ugyanazt teszi velünk kapcsolatban, mint amit Isten ősképeként tesz. Sok és szinte végtelen számú férfi, nő és gyermek van, akik elkülönülnek egymástól és nagyon is különböznek származás és külső, nemzet és nyelv, életvitel, életkor, meggyőződés és szakma, viselkedés, erkölcs és szokás, tudás és cím, sors, jellemző vonások és magatartás szempontjából. Amint belépnek az egyházba, általa lélekben újjászületnek és újjáalkottatnak. Az egyház mindenkinek egyformán isteni formát és nevet ad és ajándékoz: azt, hogy Krisztustól van és az ő nevét viseli; és egyetlen, egyszerű és osztatlan hitbeli viszonyt teremt, mely nem teszi többé lehetővé, hogy felismerhető legyen az egyes tagok közt fennálló sok és ki- [END-p272] fejezhetetlen különbség, sőt még az sem, hogy egyáltalán létezik ilyen, mert mindenki az Ő egyetemességéhez viszonyul és hozzá gyülekezik. Ennek következtében senki sem különül el önmagában a köztől, hanem mindenki kölcsönösen összekapcsolódik és egyesül a hit egyetlen, egyszerű és osztatlan kegyelme és ereje által. „Mindenkinek egy volt szíve-lelke” – mondja az Írás (ApCsel 4,32) –, úgy hogy különféle tagokból egy test jön létre és jelenik

² 1Kor 15,28

meg, amely valóban méltó magához Krisztushoz, a mi igazi fejünkhöz. „Benne – mondja az isteni apostol – nincs férfi, sem nő, sem zsidó, sem görög, sem körülmetélt, sem körülmetéletlen, sem barbár, sem szkíta, sem rabszolga, sem szabad, hanem minden Ő és Ő van mindenben” (Gal 3,28; Kol 3,11), aki jóságának egyetlen, egyszerű és bölcs ereje folytán mindent önmagába foglal, mint egy középpont a belőle kiinduló egyeneseket, aki az egyetlen egyszerű és egyesítő ok és erő által nem engedi, hogy a létezők eredete és végcélja elszakadjon egymástól, hanem eltávolodásukat körrel írja körül, és önmagához vezeti vissza az általa alkotott létezők különállását, nehogy az egy isten teremtményei és alkotásai egymás számára teljesen idegenek és ellenségek legyenek, mivel nem tudják, miért és hogyan mutassák meg egymásnak vágyódásukat, békéjüket és azonosságukat, és nehogy abba a veszélybe kerüljenek, hogy maga a létük változik nem-lét, amint elszakad Istentől. Isten képe tehát, mint mondtuk, a szent egyház, mivel a hívek tekintetében ugyanazt az egységet hozza létre, mint Isten; bár akinek sajátosságai különbözők, és különböző vidékről és szokások közül származnak az egyházban, a hit által egyesülnek. A létezők lényege tekintetében ezt a keveredetten egységet maga az Isten hozta létre természete szerint úgy, hogy a köztük levő különbségeket, mint bemutattuk, azzal csökkenti és teszi azonossággá, hogy önmagával mint okkal, eredettel és céllal kapcsolatba hozza és egyesíti. [END-p273]

2.

Milyen vonatkozásban, hogyan és mi módon képe a látható és láthatatlan lényegekből álló világnak Isten szent egyháza?

A második szemléleti mód szerint az egész, látható és láthatatlan lényegekből álló világnak hasonmása és képe az Isten szent egyháza – mondta –, mert ugyanazt az egyesülést és különbözőséget teszi lehetővé, mint Isten. Ugyanis az egyház mint épület egyetlen ház, formájának sajátos szerkezete révén azonban különbséget tartalmaz, mert két részre oszlik: az egyik csak papok és liturgikus szolgálattevők számára van fenntartva – ezt szentélynek nevezzük; a másikba szabadon léphet be az egész hívő nép – ezt hajónak nevezzük. Viszont egy a lényeg szerint, mivel részei következtében a részek egymástól való különbsége miatt nem válik ketté, hanem a maga egységéhez való viszonyítással magukat a részeket is feloldja az elnevezésben rejlő különbség alól, és megmutatja, hogy mindketten azonosak egymással, és fenntartja, hogy az egyik a másik számára kölcsönösen az, ami mindegyik önmaga számára. A hajó ugyanis lehetőség szerint szentély, mivel a beavató tevékenységnek a célhoz fűződő viszonya felszenteli; a szentély viszont megvalósulás szerint hajó, mivel saját beavató tevékenységének a hajó a kiindulási pontja; az egyház mindkettő által egy és ugyanaz marad. Így a létezők egész világa is, melyet Isten hozott létre a teremtés által, és amely két részre oszlik: a szellemi világra, melyet szellemi és testetlen lények népesítenek be, és erre az érzékelhető és testi világra, mely csodálatos módon sok alakból és természetből áll, valamiképp nem más, mint egy nem kézzel alkotott egyház, amelyet ez a mi kézzel épített egyházunk másol le bölcsen: szentélye a fenti világ, mely a felső erőknek van fenntartva, és hajója a lenti világ, mely [END-p274] azokhoz tartozik, akiknek az érzéki élet jutott osztályrészül.

Másfelől a világ egy, mert részei nem osztják meg; ellenkezőleg, maguknak a részeknek a természetes sajátosságaiból fakadó különbségét is körülhatárolja, önmaga egységéhez és oszthatatlanságához fűződő viszonyuk által. Megmutatja, hogy a részek keveredés nélkül azonosak vele magával és kölcsönösen egymással; hogy egyik a másikban, mint egész az egészben benne van; hogy a két rész teszi teljessé magát az egy egészet, és maga mint egész által lesznek egyformák és tökéletesek a részek. Az egész szellemi világ ugyanis titokzatosan formált jelképes alakzatok révén megmutatkozik a látni tudók számára az egész érzéki világban, és az egész érzéki világ, a szellem által értelmileg leegyszerűsítve, benne van az egész szellemiben. A szellemi világban az érzéki az értelmiben van jelen, a szellemi világ pedig az érzékiben a hasonmások által, de

mindkettőjük műve egy, mintha „egyik kerék a másikban” lenne, amint Ezekiel, a nagyszerűségek csodálatos szemlélője mondja (Ez 1,16), mert – úgy vélem – a két világról beszél. Továbbá: „Mert ami benne láthatatlan, azt a világ teremtése óta műveiben értelmileg szemlélhetjük” (Róm 1,20) – mondja az isteni apostol. Ha pedig a megnyilvánuló dolgokon keresztül szemlélhetjük azt, ami nem nyilvánul meg, akkor – amint meg van írva – mennyivel inkább fogják fel értelmileg a meg-nem-nyilvánuló dolgokon keresztül a megnyilvánulókat azok, akik a lelki szemlélődésig nőnek fel. A szellemi dolgoknak a láthatókon keresztül történő jelképes szemlélése nem más, mint a látható dolgoknak a láthatatlanokon keresztül történő lelki megismerése és megértése. Hiszen szükségszerű, hogy az egymást kölcsönösen kinyilvánító dolgok teljes igazságukban és tisztaságukban tükrözzék egymást, és megfelelésük hiánytalan legyen. [END-p275]

3.

Az érzéki világnak is képe Isten szent egyháza

Aztán azt mondta a bölcs aggastyán, hogy az önmagában vett érzéki világnak is jelképe Isten szent egyháza; amennyiben a menny az isteni szentély, a föld pedig a hajó szép alakja. Éppígy a világ is egyház: a szentélyhez hasonlít a menny, a hajóhoz pedig a föld ékessége.

4.

Hogyan és mi módon jelképezi az embert Isten szent egyháza, és az egyházat mint embert hogyan jelképezi az ember?

Továbbá azt mondta az a bölcs aggastyán, hogy egy másik szemléleti mód szerint Isten szent egyháza ember, lelke a szentély, szelleme az isteni oltár, teste pedig a hajó, s így mintegy képe és hasonlatossága az Isten képére és hasonlatosságára formált embernek. A hajó mint test által az erkölcsre irányuló bölcselkedést tárja föl, a szentély mint lélek által a természetnek megfelelő szemlélődést mutatja meg szellemi módon, az isteni oltár mint szellem által pedig a misztikus teológiát állítja elének. Másfelől titokzatos templom az ember, aki a test mint hajó által a lélek gyakorlati képességét a parancsok teljesítésével az erkölcsre irányuló bölcselkedésnek megfelelően erényekkel díszíti fel; a lélek mint szentély által az érzékelésen alapuló gondolatokat, szellemében megtisztítva az anyagtól, a természetnek megfelelő szemlélődés szerint értelme által Istennek ajánlja fel; a szellem mint oltár által pedig az Istenség elrejtett és [END-p276] megismerhetetlen erős hangjának nagyszerű csendjét idézi fel egy másik, beszédes és sokhangú csend segítségével, és – már amennyire ez ember számára lehetséges –, a misztikus teológia révén kapcsolatba kerül az Istenséggel, és olyanná válik, amilyennek lennie kell annak, akit Isten arra méltatott, hogy benne lakjon, és akit mindent beragyogó sugaraival kitüntetett.

5.

Hogyan és mi módon képe és hasonmása az önmagában vett léleknek Isten szent egyháza?

Azt is tanította ez a bölcs aggastyán, hogy nemcsak az egész, tehát az összetételben, lélekből és testből fennálló embernek lehet képe a szent egyház, hanem egyedül magának a léleknek is. Azt mondta ugyanis, hogy a lélek teljesen szellemi és éltető képességből áll. A szellemi képesség szabadon, akarata szerint mozog, míg az éltető képesség, természetének megfelelően akarattal nem rendelkezve, megmarad úgy, amint van. Továbbá: az értelmi képességhez tartozik a szemlélődési és a cselekvési képesség. A szemlélődési képességet – mondta – szellemnek nevezik, a cselekvési képességet pedig értelemnek. A szellemi képesség mozgatója a szellem, az éltető képességnek pedig az értelem viseli gondját. Az előbbit, tudniillik a szellemet bölcsességnek is nevezik, mikor

teljesen változatlanul megőrzi saját, Isten felé irányuló mozgását; az értelem pedig okosság, és annak is nevezik, amikor a gondjára bízott éltető képességet működésében okosan a szellemhez kapcsolva kimutatja, hogy vele azonos, el nem térő és egyenlő jegyét hordozza az isteninek az erény révén. Erről az ismertetőjegyről azt mondta, hogy a szellem is és az értelem is természet szel[END-p277] rint osztoznak benne, ezért a lélek inkább ezzel azonos, s úgy mutatkozik, hogy eredetileg szellemből és értelemből áll, mint szellemi és értelmi képesség, míg az éltető képesség mindkettőben, azaz a szellemben és az értelemben egyformán megnyilvánul. Mert nem szabad azt gondolni, hogy bármelyikük híján van az életnek, hiszen az éltető képesség mindkettő közt megoszlik. Általa a szellem, amelyről mondtuk, hogy bölcsességnek is nevezik, a szemlélődő készségével titokzatos hallgatásban és ismeretben kibontakozva a feledhetetlen és el-nem-múló ismeret segítségével az igazság felé törekszik; az értelem pedig, amit okosságnak is neveztünk, a cselekvési készségével testileg az erénynek megfelelően, a hit révén a jóra jut el. Ebből a kettőből tevődik össze az isteni és az emberi dolgok igazi tudása, a valóban csalhatatlan ismeret, a keresztények egész, legistenibb filozófiájának csúcspontja.

Világosabban beszélve erről: a léleknek – mint mondta – van egyrészt úgynevezett szemlélődő képessége, másrészt cselekvési képessége. A szemlélődő képességet szellemnek nevezte, a cselekvésit pedig értelemnek, mint a lélek első képességeit, és aztán a szellemet bölcsességnek, az értelmet pedig okosságnak, mint első működéseket. Ezután részletezve kifejtette, hogy a lélekhez tartozik a szellemi képességnek megfelelően a szellem, a bölcsesség, a szemlélődés, az ismeret és a feledhetetlen ismeret: mindezeknek tökéletessége pedig az igazság; az értelmi képességnek megfelelően pedig a lélekhez tartozik az értelem, az okosság, a cselekvés, az erény, és a hit: mindezeknek tökéletessége a jó. Az igazság és a jó Istent nyilatkoztatja ki – mondta. Az igazság akkor teszi ezt, ha úgy tűnik, hogy lényegéből kifolyólag az Isteni mutatkozik meg benne, hiszen az igazság egyszerű, egyedüli, egy, ugyanaz, osztatlan, mozdulatlan és változatlan dolog, elrejtethetlen és egészen kiterjedés nélküli; és a jóról akkor mondható ez, ha működéséből mutatkozik meg az Isteni. A jó ugyanis jótevője, gondviselője és felügyelője mindannak, ami tőle származik; a szóelemzők véleménye szerint a „nagyon” és a „lenni” [END-p278] vagy „megszilárdultnak lenni”, „sietni” szavakból ered a neve, és az összes dolgot megajándékozza a léttel, az állandósággal és a mozgással. Azt mondta, hogy a lélekből feltételezett öt páros megtalálható abban az egy párosban, ami Istent jelenti. Párosnak nevezem most a szellemet és az értelmet, a bölcsességet és az okosságot, a szemlélődést és a cselekvést, az ismeretet és az erényt, a feledhetetlen ismeretet és a hitet; az istenit jelentő párosnak pedig az igazságot és a jót. Amikor a lélek ezekben előre halad, a mindenség Istenével egyesül, és az Ő lényének és működésének változatlanságát és jótékonyágát utánozza a szépben való szilárd, változatlan és szabad elhatározásból fakadó kitartása révén. És hogy ezekhez egy csekély, de hasznos megjegyzést fűzzek: itt bizonyára a lélek szellemi hárfájának (vö. Zsolt 143,9) tíz isteni húrjáról van szó. Ez a tíz húr egy másik boldog tízesség, a parancsok csoportja által összhangba hozza az értelmet a lélekkel, és szellemileg zengi azokat a tökéletes, harmonikus és dallamos hangzatokat, melyek Istent dicsérik, hogy megtudjam, mi az éneklő és a megénekelte tízesség értelme, és az egyik tízesség titokzatosan egyesülve és összekapcsolódva a másikkal hogyan idézi föl Jézust, az én Istenemet és Megváltómat, akit én, a megváltott egészítetek ki; Őt, aki mindig teljesen egész és sohasem tud kilépni önmagából, engem pedig, az embert csodálatos módon helyreállít önmagam számára, sőt inkább Isten számára, akitől a létezését kapom és aki felé törekszem, régóta vágyakozván a boldogság elnyerésére. Aki ezt a mondottak átélése alapján képes megérteni, az immár, tapasztalatból világosan ismerve saját méltóságát, feltétlenül tudni fogja, hogyan kapja meg a kép a képiséget, milyen tisztelet jár az ösképnek, mi az ereje üdvösségünk titkának, kiért halt meg Krisztus, és aztán, hogy miképp maradhatunk meg benne és Ő mibennünk, amint mondta (Jn 15,4), és miként van, hogy az Úr szava igaz, minden tette hűségét tükrözi” (Zsolt 32,4). Vegyük fel azonban újból a beszéd fonalát, és erről elégedjünk meg ennyivel.

[END-p279]

Azt mondta tehát az a bölcs aggastyán, hogy a szellemet a bölcsesség mozgatja, és így jut el a szemlélődésre, a szemlélődés által az ismerethez, az ismeret által a feledhetetlen ismerethez, a feledhetetlen ismeret által pedig az igazsághoz. Benne találja meg a szellem mozgásának határát, mert lényege és képessége, készsége és működése véget ér.

Azt mondta ugyanis, hogy a szellem képessége a bölcsesség, és maga a szellem képességileg bölcsesség; a szemlélődés – készség; az ismeret – működés; a feledhetetlen ismeret pedig, mely bölcsesség, szemlélődés és ismeret, vagyis képesség, készség és működés gyümölcse, képességileg nem más, mint a minden ismeretet felülmúló ismeret körül keringő el-nem-múló és készségbeli örök mozgás, amelynek határa az igazság mint elrejthetetlen ismerettárgy. Csodálatra méltó dolog ez: miként lehet, hogy a feledhetetlen határokként véget ért? Vagy épp azért, mert Isten, az Igazság határolja? Hiszen Isten az Igazság, aki körül szüntelenül és feledés nélkül kering a szellem, és sohasem hagyhatja félbe a mozgást, mivel nem ütközik határba ott, ahol nincs kiterjedése. Az isteni végtelenség csodálatos nagysága ugyanis nem mennyiség: osztatlan és egészen kiterjedés nélküli, és semmiféle felfogóképesség sem ér el odáig, hogy megismerje, mi is lényege szerint. Aminek ugyanis nincs kiterjedése vagy semmiképp sem fogható fel, az áthatolhatatlan.

Éppígy az értelem az okosság által mozgatva jut el a cselekvéshez, a cselekvés által az erényhez, az erény által a hithez, az isteni dolgokba vetett valóban szilárd és megdönthetetlen meggyőződéshez, amelyet először képességileg birtokol az okosság következtében az értelem, aztán működés közben nyilvánul meg az erényben, amikor tettekben válik kézzelfoghatóvá, hiszen „a tettek nélküli hit halott” (Jak 2,20), amint írva van. Ami pedig halott és működésképtelen, arról egyetlen józan gondolkodású ember sem merésznélne azt mondani, hogy a jó dolgok közé tartozik. Az értelem a hit által a jóban, ahol [END-p280] megtalálja célját, felhagy működéseivel, mivel képessége, készsége és működése véget ér.

Azt mondta, hogy az értelem képessége az okosság, és maga az értelem képességileg – okosság; a cselekvés – készség; az erény – működés; a hit pedig az okosság, cselekvés és erény (vagyis képesség, készség és működés) benső és változatlan szilárdsága, amelynek végső határa a jó, ahol az értelem felhagy a mozgással és megnyugszik. Isten ugyanis az a Jó, amiben minden képesség és minden értelem képessége természet szerint eléri határát. Annak taglalása és elmondása, hogy ezeknek mindegyike hogyan és mi módon valósul meg és lép működésbe, és hogy mindegyiket mi gátolja vagy segíti, és milyen mértékben, nem feladata ennek a műnek, kivéve azt, hogy megismerjük, minden lélek, amikor a Szentlélek kegyelme és saját fáradozása és buzgósága által sikerül ezeket egymással összekapcsolnia és egybeszönie (vagyis az értelmet szellemmel, az okosságot a bölcsességgel, a cselekvést a szemlélődéssel, az erényt az ismerettel, a hitet a feledhetetlen ismerettel, úgy hogy egyik sem marad le a másik mögött vagy előzi meg a másikat, és távol marad tőlük minden túlzás vagy hiány) hogy összefoglalva mondjam: amikor a lélek egységgé alakítja saját tisztségét, akkor maga is egyesül az igaz és jó, egy és egyetlen Istennel; széppé, nagyszerűvé és – amennyire lehetséges – Hozzá hasonlónak válik, a négy általános erényt teljesítésével, melyek egyrészt megvilágosítják a lélekben lévő isteni tisztségét, másrészt pedig magukba foglalják a parancsok másik, szent tisztességét. Hiszen a négyesség képesség szerint tisztség, ha a számokat az egységből kiindulva sorban összeadjuk. Másfelől ugyanez a négyesség egység, mivel összetétele szerint egységként tartalmazza a jót, és megmutatja az isteni működés egyszerűségét és osztatlanságát, mely önmagában osztatlanul megosztott. E négy erény által a lélek egyfelől bátran megőrizte sértetlenül azt, ami a sajátja, másfelől férfiasan eltaszította (mint gonoszt) azt, ami tőle idegen, minthogy értelmes, okos bölcsességgel, cselekvő szemlélődéssel, erényes ismerettel és mindezek [END-p281] felül hittel teli és szilárd, feledhetetlen ismerettel rendelkezik, és a képességekkel bölcsen összekapcsolva a működéseket, mint az okkal az okozatokat, ezeket Istennek ajánlja fel, és ezekért cserébe megkapja az egyszerűséget megvalósító átistenülést.

A szellemnek az értelem oly módon működése és megnyilvánulása, mint azoknak az okozat; a bölcsességnek pedig az okosság, a szemlélődésnek a cselekvés, az ismeretnek az erény, és a feledhetetlen ismeretnek a hit. Belőlük alakul ki az igazsághoz és a jóhoz, vagyis az Istenhez fűződő belső viszony. Ezt nevezte a bölcs aggastyán isteni tudománynak, hibátlan ismeretnek, szeretetnek és békének; bennük és általuk valósul meg az átistenülés. A tudomány mindannak az ismeretnek a beteljesedése, amit csak az ember Istenről és az isteni dolgokról szerezhet; továbbá az erények hibátlan foglalata. Az ismeret őszintén halad az igazság felé, és kielégítő tapasztalatot nyújt az Isteniről; a szeretet egész vonzódásával Istenen csüggyve részesedik az Ő egész édességéből; a béke pedig ugyanazt éli meg, mint Isten, és azokat, akik méltónak találtattak a békére, felkészíti ezeknek az átélésére. Ha ugyanis az Isteni teljesen mozdulatlan, mivel semmi sincs, ami megzavarná – mi is érhetne fel őrhelyéig? –, akkor a béke megrendíthetetlen és mozdulatlan szilárdság, azonkívül pedig zavartalan öröm is. Vajon nem éli-e át az isteni dolgokat minden olyan lélek is, amely méltónak találtatott arra, hogy elnyerje az isteni békét? Mert a lélek nemcsak a rossznak és a tudatlanságnak, a hazugságnak és a gonoszságnak, vagyis az erénnyel és az ismerettel, az igazsággal és a jóval ellentétes rossz dolgoknak, melyek a lélek természetellenes mozgásaiból születnek, hanem magának az általunk megismerhető erénynek és tudásnak, igazságnak és jóságnak a határait is túlszárnyalja, ha egyáltalán szabad ezt mondanom, és Isten minden igazságot és minden jóságot felülmúló fekvőhelyén – amint csalhatatlanul megígérte – kimondhatatlan és megismerhetetlen módon tér nyugovóra, mert semmi sem ér el Istenben való elrejtettséig, ami megzavarhatná. Azon a boldog és legszentebb nyughelyen teljesedik be az [END-p282] egyesülésnek a szellemet és értelmet felülmúló, félelmetes titka, mely által Isten az Egyházzal, vagyis a lélekkel, és a lélek az Istennel egy test, egy lélek lesz. Ó, mennyire csodállak téged, Krisztus, jóságodért, hiszen dicsőíteni nem merészellek, mivel még ahhoz sem érzek megfelelő erőt magamban, hogy méltóan csodáljalak! „Ketten egy testté lesznek. Nagy titok ez, és pedig Krisztusra és az egyházra nézve mondom” (Ef 5,32) – mondja az isteni apostol. Majd pedig így szól: „Aki az Úrral egyesül, egy lélek vele” (1Kor 6,17). Miután tehát a lélek így egységessé vált, és egyesült önmagával és Istennel, nem létezik többé az értelem, mely elvileg több részre osztja őt, kinek fejét az első, egyetlen és egy Értelem és Isten koronázta meg. Benne mint a létezők teremtőjében és alkotójában egyetlen felfoghatatlan egyszerűségben egységesen léteznek és állnak fenn a létező dolgok összes lényegei. Ha őrá szögezi a lélek tekintetét, nem mint rajta kívülállóra, hanem mint aki egészen benne van a lélek egészében, akkor maga is egyetlen pillantással megérti a létező dolgok lényegeit és okait. Ezek miatt az Értelemmel és Istennel való násza előtt a gondolkodás felosztásos módszerére kényszerült, most pedig általuk üdvözítő és harmonikus módon eljut Ahhoz, aki minden lényeket és minden okot önmagában hordoz és létrehoz.

Mivel tehát a lélek olyan, hogy – mint mondtuk – egyrészt szellemét tekintve képességileg birtokolja a bölcsességet, a bölcsesség folytán a szemlélődést, a szemlélődés folytán az ismeretet, az ismeret folytán pedig a feledhetetlen ismeretet, mely által eljut az igazsághoz mint a szellemi javak határához és céljához; másrészt értelmét tekintve birtokolja az okosságot, az okosság folytán a cselekvést, a cselekvés folytán az erényt, az erény folytán a hitet, aminek megfelelően elér a jóhoz mint az értelmi működések boldog céljához; ezekből jön létre az isteni dolgok tudománya, amikor egymással kölcsönösen egyesülve összekapcsolódnak. Mindennek nyilvánvalóan megfelel Isten szent egyháza, midőn a szemlélődésnek megfelelően a lélekhez hasonlítjuk. Az [END-p283] egyház jelenti a szentély révén mindazt, ami a szellemhez tartozik és a szellemből származónak mutatkozik; ami pedig az értelemhez tartozik és kiterjedés útján az értelemből eredőnek bizonyul, azt a hajóval jelzi, és mindent egybegyűjt az isteni oltáron beteljesedő titokban. Aki képes volt rá, hogy az egyházban végbemenő szertartások által értelmes és bölcs módon beavatást nyerjen ebbe a titokba, az Isten valódi egyházává és istenivé alakította lelkét, és talán általa adatott nekünk a magasabbrendűhöz vezető kalauzul a kézzel épített egyház, mely a benne történő isteni titkok

sokfélesége folytán bölcsen jelképes mintája is az ilyen léleknek.

6.

Hogyan és mi módon nevezik embernek a Szentírást is?

Amint a felfelé vezető szemlélődésnek megfelelően azt mondta az aggastyán, hogy az egyház lelki ember, az ember pedig titokzatos egyház, úgy azt is mondta, hogy az egészében vett Szentírás ember; teste az Ószövetség, lelke, szelleme és értelme pedig az Új.³ Aztán pedig az egész Szentírásnak, vagyis az Ó- és Újszövetségnek a lejegyzéshez használt betűje a test, a leírtak szelleme és a cél, amire szelleme törekszik, a lélek. Amikor ezt meghallottam, különösen a hasonlat pontosságán csodálkoztam, és erőm szerint dicsőítettem azt, aki mindenkinek megérdemelt mértéke szerint osztja az adományait. Amint ugyanis a földi ember látható részében halandó, nem látható részében viszont halhatatlan, úgy a Szentírásnak is van látható betűje, ami elmúlik, és van a betűben elrejtett szelleme, ami sosem szűnik meg létezni, tehát ekképp igazolja, hogy helyes az ilyen szemlélődési mód. És amint ez a földi ember a bölcsesség segítségével uralkodik szenvedélyes vágyain és ösztönén, [END-p284] és ezáltal elsorvasztja a testét, úgy a szellemi értelemben vett Szentírás is lenyeli önmaga betűjét. Hiszen az isteni apostol azt mondja: „Amennyire romlásnak indul bennünk a külső ember, annyira újul meg napról napra a belső” (2Kor 4,16). Ezt kell gondolnunk és mondanunk a Szentírásról is, amikor képletesen embernek gondoljuk. Amilyen mértékben ugyanis eltűnik a betűje, olyan mértékben jut előtérbe a szelleme, és amilyen mértékben elmúlnak az időhöz kötött, átmeneti istentisztelet árnyai, olyan mértékben köszönt be a hit egészen fénylő, teljesen ragyogó és árnyéknélküli igazsága. Elsősorban e hit alapján és miatt létezik, ezért írták le és nevezik Írásnak; ez szellemi kegyelem révén bevésődik az értelemben – éppúgy a földi ember elsősorban az értelmes és szellemi lélek miatt ember, és ezért is nevezik annak. A lélek alapján és okából képe és hasonlatossága Istennek, Alkotójának, és emiatt különül el természetszerűleg a többi élőlénytől, mivel a hozzájuk hasonló magatartásra való készségnek semmiféle jele nincs meg benne.

7.

Hogyan nevezik embernek a világot, és miként mondják világnak az embert is?

Majd könnyen megjegyezhető módon, ugyanezen kép alapján a bölcs aggastyán hozzátette, hogy a látható és láthatatlan dolgokból álló világ ember, a lélekből és testből álló ember pedig világ, mert – mondta – a lélek szerepét a szellemi dolgok töltik be, amint a lélek is a szellemi dolgokét, és a test jellegzetességével rendelkeznek az érzéki dolgok, amint a test is az érzéki dolgokéval. És egyfelől az érzéki dolgok lelke azonos a szellemi dolgokkal, másfelől a szellemi dolgok teste azonos az érzéki dolgokkal. És amint a lélek a testben van, hasonlóképpen van az érzéki világban a szellemi, és amint az [END-p285] érzéki világ a szellemihez kapcsolódik, úgy kapcsolódik a test is a lélekhez. A kettőből egy világ lesz, amint lélekből és testből egy ember, és az egyesülésben egymással eggyé vált két rész közül egyik sem tagadja meg és utasítja el a másikat, mert ezt a törvényt hozta az, aki összekötötte őket. E törvény szerint magukban hordják az egyesítő erőnek elvét, amely nem engedi, hogy természetes másságuk következtében eltűnjön az egyesülésre való alapvető azonosságuk, miként azt sem engedi, hogy a mindegyiküket önmagával körülhatároló egyediség ne legyen szakadásra és megosztásra vezető módon erősebb, mint a titokzatosan, az egyesülés megfelelően beléjük oltott szerető rokonság. Ennek a szerető rokonságnak megfelelően, a létezőket egybetartó oknak az egészekben való láthatatlan és megismerhetetlen jelenléti módja, mely általános és egyetlen, és változatos módon mindenben benne van, önmaguknak megfelelően is és

³ Vö. Jn 6,63; 2Kor 3,6

egymásban is, keveretlennek és osztatlanak tartja meg az egészeket, és az egyesítő viszonynak megfelelően olyanokká teszi őket, hogy inkább egymás számára létezzenek, mint önmaguknak, mindaddig, amíg az, aki összekapcsolta őket, egyszer csak úgy látja jónak, hogy egy nagyobb és titokzatosabb üdvöngözés kedvéért eloldja őket egymástól, amikor majd eljön a remélt egyetemes beteljesedés. Akkor a látható dolgok világa éppúgy meghal majd, mint az ember, és újból ifjúként fog feltámadni az elaggottból, az egyidejűleg várt feltámadásnak megfelelően. Akkor a földi ember is fel fog támadni a világgal együtt, mint rész az egészszel és kicsi a naggyal, miután elnyerte azt a képességet, hogy többé ne tudjon megromlani. Akkor a lélekhez hasonlít majd a test, és a szellemi dolgokhoz hasonlítanak majd az érzékiek, szépségesek és dicsőségesek lesznek, amikor minden dolog számára, mindegyik mértékének megfelelően, látható és tevékeny jelenlétként felragyog az egy, az isteni erő, és önmaga hatalmával végtelen időkre megőrzi az egyesülés feloldhatatlan kötelékét.

Ha tehát valaki Istennek kedves és tetsző életre és értelemre vágyik, annak ebben a három emberben, tudni- [END-p286] illik a világban, a Szentírásban és a földi emberben, a magasabb rendűvel és értékesebbel kell törődnie. Teljes erejével gondoskodik lelkéről, mely halhatatlan és isteni, amelyet az erények segítségével Istenné kell tennie! Vesse meg testét, mely romlásnak és halálnak van alávetve, és képes rá, hogy bemocskolja a lélek elhanyagolt méltóságát. „Mert a romlandó test – mondja az Írás – gátolja a lelket, és a földi sátor ránehezedik a sokat tűnődő elmére” (Bölcs 9,15), majd azt mondja: „A test a lélek ellen tusakodik, a lélek meg a test ellen” (Gal 5,17), továbbá: „Aki testébe vet, testéből is arat majd romlást” (Gal 6,8). A testnélküli és értelmi hatalmakkal versengjen szellemileg gondolkodása révén, és hagyja a jelenlegi és látható dolgokat! „Mert a látható dolgok mulandók – mondja az Írás –, a láthatatlanok azonban örökkévalók” (2Kor 4,18), hiszen ezekben nyugszik Isten, mivel bennük teljes a béke állapota. És a Szentírás értelmes tanulmányozása által, a betű szerinti értelmén felülemelkedve, bölcsen szárnyaljon a Szentlélek felé, kiben minden jó teljes mértékig megvan, és benne rejlik a tudás és a bölcsesség kincstára (Kol 2,3), melyben, ha egyszer valaki méltó lesz, hogy oda belépjen, magát Istent találja meg, akit a Lélek kegyelme vésett rá a szív lapjaira, és miután levette a betű fátylát, földetlen arccal tükrözi vissza Isten dicsőségét (2Kor 3,18).

8.

Minek a jelképe a szent összejövétel első bevonulása és az utána történő események?

Miután összefoglalva előadtuk azokat a szemlélési módokat, amelyeket a boldog aggastyán a szent templomról mondott, a továbbiakban lehetőség szerint még rövidebben szólunk az egyház szent összejövételének magyarázatáról. Azt tanította, hogy amikor a főpap a szent [END-p287] összejövétel alkalmával először lép be a szent egyházba, akkor ez annak az ábrázolása és képe, hogy Krisztus, az Isten Fia és a mi Üdvözítőnk először testben jött el ebbe a világba, és eljövetele által az emberi természetet – mely a romlás szolgátságába volt vetve, és saját hibájából a bűn által a halálnak volt kiszolgáltatva, és amely fölött az ördög zsarnoki uralmat gyakorolt – felszabadította és megváltotta, és Ő, akit nem terhelt vétkek és büntelen volt, úgy rótt le az érte fizetendő váltságdíjat, mintha vétkes lett volna, és úgy vezette el az Ország eredeti kegyelméhez, hogy önmagát adta váltságul és ellenértékül. Pusztító szenvedélyeinkért cserébe saját, éltető szenvedését adta, az egész világ gyógyszerét és üdvösségét. Eme eljövetele utáni mennybemenetelét és a mennyfeletti trón elfoglalását, és a mindenség helyreállítását ábrázolja jelképesen az, amikor a főpap bevonul a szentélybe és a papi trónra ül.

9.

Mit jelent a nép bevonulása a szent egyházba?

A bölcs öreg azt mondta, hogy amikor a nép a főpappal együtt bevonul az egyházba, ez a hitetleneknek a tudatlanságból és a tévelyből az Isten megismerése felé való fordulását, és a híveknek a gonoszságból és az oktalanságból az erényre és a tudásra való áttérését jelenti. Hiszen nemcsak azt jelenti az egyházba való bevonulás, hogy a hitetlenek az igaz Isten felé fordulnak, hanem azt is, hogy mindegyikünk, aki hisz ugyan, de kicsapongó és szégyenteljes életmódjával mégis megszegi az Úr parancsait, megjavul a bűnbánat által. Minden emberről ugyanis, legyen akár gyilkos, akár házasságtörő, akár tolvaj, akár kevély, akár kérkedő, akár erőszakos, akár törtető, akár pénzsóvár, akár rágalmazó, akár bosszúvá- [END-p288] gyó, akár könnyen felinduló vagy haragra gerjedő, akár gyalázkodó, akár vádaskodó, akár árulkodó, akár könnyen irigykedő, akár részeges, vagyis – nehogy a gonoszság összes fajtájának felsorolásával szaporítsam a szót – egyszerűen bárkiről, aki bármilyen bűnben él, de azután fölhagy azzal, hogy törekvéseiben önként így éljen és szándékosan cselekedjék, és jobbra változtatja életét úgy, hogy a gonoszság helyett az erényt választja, valóban és igazán azt kell gondolni és mondani, hogy Krisztussal, az Istennel és Főpappal együtt vonul be az erénybe, amit az egyház jelképez.

10.

Minek a jelképei a szent olvasmányok?

A mester azt mondta, hogy a legszentebb könyvekből választott isteni olvasmányok a szentséges Isten isteni és boldog kívánságát és akaratát jelentik. Ezekből merítjük az útmutatókat cselekedeteinkhez, mindegyikünk a benne lévő képesség mértékének megfelelően; ezekből tanuljuk meg az isteni és boldog küzdelmek szabályait, és ha azok értelmében, szabályszerűen versenyzünk, méltókká leszünk Krisztus Országának a győzteseket megillető koszorúira.

11.

Minek a jelképei az isteni énekek?

Azt mondta, hogy az isteni énekek lelki édessége az isteni javakat kifejező gyönyört jelenti; ez a lelkeket egyrészt Isten tiszta és boldog szeretetéhez emeli fel, [END-p289] másrészt viszont arra ösztönzi őket, hogy méginkább gyűlöljék a bűnt.

12.

Mit jelentenek a békességre történő felhívások?

A bölcs kijelentette, hogy a békességre történő felhívások, melyek a szentély belsejéből a főpap utasítására minden egyes olvasmány alkalmával felhangzanak, azt a szent angyalok által közvetített isteni jóváhagyást jelentik, amellyel Isten véget vet azok küzdelmének, akik szabályszerűen harcolnak az igazságért az ellenséges erőkkel szemben, megszünteti a láthatatlan birkózást, békességet ad a bűn testének lerombolása (Róm 6,6) által, és az erény érdekében kifejtett erőfeszítésért jutalmul a szenvedélymentesség kegyelmét adja a szenteknek, hogy felhagyva a harccal, lelkük erőit a lelki földművelésre, vagyis az erények művelésére fordítsák, hiszen ezen erények által zúzták szét a gonosz szellemek sűrű hadrendjét az Isten-Ige vezérlete alatt, aki meghiúsította az ördög veszélyes és nehezen kikerülhető fortélyait. [END-p290]

13.

Minek a jelképe – különösen az egyes hívőre vonatkoztatva – a Szent Evangélium felolvasása és az utána következő titokzatos események?

Ezért a szent egyház szent rendelkezése azt iktatta törvénybe, hogy rögtön a békességre való felhívás után hangozzék fel a Szent Evangélium isteni felolvasása. Ez az egyes hívőkre vonatkoztatva a buzgóknak az Ige érdekében magukra vállalt fáradozását mutatja meg, melynek nyomán a szemlélődő ismeret Igéje mint mennyből leszállt bennük lakó Főpap a testies gondolkodást mint valami érzéki világot korlátozza, és a még föld felé süllyedő gondolataikat eltávolítva, majd az ajtók bezárásával és a szent titkok bevonulásával, a szellemi tanítások és cselekmények látványához vezetve, megtanítja őket az elmondhatatlan titkokra: miután érzékeiket kioltották és a testen és a világon kívülre kerültek, a békecsókkal egyesültek egymással és vele, és az értük végzett sok jótettért cserébe csupán az üdvösségükért halát adó hitvallást nyújtják neki őszinte szívvel, amit a hit isteni megvallása jelképez. Aztán a *Háromszorszent* éneklése által az angyalok közé sorolja őket, és a megszentelő teológiának ugyanazt a tudományát ajándékozza nekik, mint az angyaloknak, ezáltal pedig elvezeti őket az Atyaistenhez, mivel a Lélek fogadott gyermekekké tette őket az imádság által, melyben méltónak találtattak rá, hogy Istent Atyjuknak szólítsák. Ezután pedig mint olyanokat, akik tudásban már túlemelkedtek a létezőkben levő összes lényegen, az *Egy a Szent...* kezdetű imával fölfoghatatlanul a fölfoghatatlan egységhez vezet, miután a kegyelem által egyé váltak, és abban részesedve oszthatatlan azonosságban hozzá hasonultak, már amennyire ez lehetséges. [END-p291]

14.

Minek a jelképe általános értelemben véve is a Szent Evangélium isteni felolvasása?

Általános értelemben ennek a világnak a beteljesedését jelképezi. A Szent Evangélium felolvasása után ugyanis a főpap leszáll a trónról és a diakónusok elbocsátják és kiküldik a hitjelölteket és a többieket, akik méltatlanok rá, hogy a most megmutatkozó titkok isteni látványában részesüljenek. Ez az elbocsátás önmagában jelzi és előre megjeleníti azt az igazságot, amelynek képe és hasonmása, és ezekben a cselekményekben mintegy fennhangon hirdeti, hogy „akkor jön majd el a vég – amint írva van –, amikor már az egész földkerekségen hirdették az Ország evangéliumát bizonyosságul minden nemzetnek” (Mt 24,14) és akkor nagy dicsőséggel eljön másodsor, természetesen a mennyekből, a mi nagy Istenünk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus (Tit 2,13). „Hiszen maga az Úr száll le az égből az arkangyal szavára és az isten harsonazengésére” – mondja az apostol (1Tessz 4,15) –, és megbünteti ellenségeit. Szent angyalainak közreműködésével elválasztja a hívőket a hitetlenektől, az igazakat a gonoszoktól, a szenteket a vétkeसेktől, vagyis hogy összefoglalóan mondjam: egyszerűen azokat, akik Isten Lelkével jártak, azoktól, akik testüket követték, és végtelen, soha véget nem érő örökkévalóságon át – mint az isteni igék igazsága mondja – mindenkinek igazságosan megfizet aszerint, ahogy élt. [END-p292]

15.

Mit jelképez, hogy a Szent Evangélium felolvasása után bezárják a szent templom ajtajait?

Az, hogy a Szentséges Evangélium szent felolvasása és a hitjelöltek elküldése után bezárják Isten szent templomának ajtóit, azt jelenti, hogy elmúlnak az anyagi dolgok, és ez után a rettenetes szétválasztás és még rettenetesebb ítélet után az arra méltók be fognak lépni a szellemi világba, vagyis Krisztus menyegzős szobájába, és teljesen megszabadulnak az érzésekben működő félrevezető erőtől.

16.

Mit jelent a szent titok bevonulása?

A szent és tiszteletre méltó titkok bevonulása – amint azt a nagy öreg mondta –, az Istennek irántunk végbevitt üdvöngözéséről szóló új tanításnak kezdete és bevezetése, amelyet majd a mennyben kapunk meg, és az isteni elrejtettség mélységében levő üdvösségünk titkának a kinyilatkoztatása. „Mostantól – szolt tanítványaihoz az Isten-Ige – nem iszom a szőlő terméséből addig, amíg majd az újat nem iszom veletek Atyám országában” (Mt 26,29). [END-p293]

17.

Minek a jelképe az isteni csók?

A mindenkire intezett lelki csók mindenkinek hitben és szeretetben megvalósuló kölcsönös egyetértését, összhangját és lelki azonosságát ábrázolja és írja le előre, amely majd bekövetkezik, amikor feltárul az eljövendő kimondhatatlan boldogság, és a méltók ezen azonosság révén kapják meg az Isten-Igével való bizalmas viszonyt. A száj ugyanis a szó jelképe, s mindenki, akinek értelmes lényként része van a szó adományában, ennek révén lép kapcsolatba mindennel, az első és egyetlen Igével is, aki minden szó és értelem oka.

18.

Mit jelent az isteni hitvallás?

Az isteni hitnek mindenki által elmondott összefoglaló megvallása előre jelképezi azt az eljövendő világban felhangzó titokzatos hálaadást, amelyet Isten ránk irányuló legbölcsebb gondviselésének üdvösségünket adó csodálatos elveiért és módjaiért zengünk majd. A méltók ezzel mutatják be hálájukat az isteni jótéteményért, mivel ezen kívül semmi mást nem tudnak cserébe adni azért a végtelen sok, isteni ajándékért, ami rájuk áradt. [END-p294]

19.

Mit jelent a Háromszorszent dicsőítő ima?

A megszentelő istendicséretnek az egész hívő nép által zengett háromszoros éneke a test nélküli és szellemi erővel való egyesülést és egyenrangúságot jelenti, mely a jövőben nyilvánul majd meg, és ennek folytán az emberi természet megtanulja majd, hogy a mennyei erővel összhangban – mivel egyformán Isten körül mozognak örökké, rendíthetetlenül –, hármassal dicsőítéssel zengje és áldja a háromszemélyű egy Istenséget.

20.

Minek a jelképe a Miatyánk, ki a mennyekben⁴ vagy szent imája?

A nagy és boldog Atyaisten legszentebb és tiszteletreméltó megszólítása annak a lényegi és valós örökbefogadásnak a jelképe, amelyben a Szentlélek ajándékából, és kegyelméből részesülünk majd. Ennek következtében, amikor a kegyelem beköszöntével minden emberi sajátosság háttérbe szorul és eltűnik, Isten fiának számít és az is lesz minden szent, mindazok, akik az erények által már a földi életben fényesen és dicsőségesen felékesítették magukat a jóság isteni szépségével. [END-p295]

21.

Mit jelent a titokzatos, szent cselekmény során felhangzó énekek befejezése: Egy a Szent, egy az

⁴ Mt 6,9-13; Lk 11,2-4

Úr...?

Amikor a titokzatos szent cselekmény végén az egész nép száján felhangzik a hitvallás: *Egy a Szent...*, ez azt jelenti, hogy az Isten titkaiba titokzatosan és bölcsen beavatottak a szellemi lények romlást nem ismerő világában értelmet és gondolatot meghaladó módon találkoznak majd és egyesülnek az isteni egyszerűségben lévő titokzatos Eggyel; ennek révén megpillantva a láthatatlan, és még a kimondhatatlant is felülmúló dicsőség fényét, a magasságbeli erővel együtt ők is befogadják a boldog tisztaságot. Ezután – mint mindennek a vége – a misztérium átadása következik; ez önmaga képére átformálja, és kegyelem és részesedés révén az önmagától való jóhoz teszi hasonlóvá azokat, akik méltán veszik magukhoz. Az ilyenek – amennyire ember számára elérhető és lehetséges – semmiben sem kisebbek nála, s így állapotukat tekintve, a kegyelem révén ők maguk is istenek lehetnek, és annak neveztethetnek, mivel az egész Isten egészen betölti őket, és nem marad bennük semmi, amire jelenléte ki ne terjedne. [END-p296]

22.

Hogyan és mi módon kell szemlélni az egyes, önmagában vett léleknek az egyes emberre vonatkozóan sajátos átistenítő és tökéletesítő állapotát az elmondott cselekmények segítségével?

Sorban-rendben ugyanazokon végigmenve vegyük újból szemügyre ugyanezeket a cselekményeket az Isten ismeretére törekvő lélekre vonatkozóan is! Hagyjuk – ha úgy tetszik –, hogy vágyakozó és készséges szellemünk Isten vezetésével az értelemmel együtt valamennyire – amennyire képes –, áhítattal fölemelkedjék egy magasabb szemlélethez, megvizsgálja és fölfogja, hogy a szent egyház isteni szertartásai hogyan vezetik a lelket az igaz és hatékony ismereten át saját tökéletessége felé.

23.

A szent összejövétel első bevonulása a lelki erényeket jelképezi

Lássad tehát szellemed szemével, ha Krisztus boldog bölcsességének valódi rajongója vagy, hogy a szent összejövétel első bevonulásának megfelelően a lélek otthagyja a külső, anyagi dolgok tévelyét és zűrzavarát – amint írva van: „Szórakozásból jövő asszonyok, gyertek!” (Iz 27,11) –, otthagyja a forma-alak világában való, vagyis az érzéki dolgok megpillantásakor fellépő tévelygést. Véleményem szerint ugyanis az érzéki dolgokból adódó látszatot nem helyes rendszeres ismeretnek nevezni, amint azt a görögök bölcsnek nevezett férfiai közül az ostobák mondták – hiszen sosem nevezhetnénk [END-p297] mi bölcseknek azokat, akik nem tudták vagy nem akarták felismerni Istent művein keresztül. A külső látszat következtében az érzéki dolgok között szüntelen harc folyik, mely valamennyinek kölcsönös pusztulását okozza, mert mind egymást pusztítja, és egymásban elpusztul. Az érzéki dolgoknak csak egyetlen állandó tulajdonsága van, hogy változnak és pusztulnak, és sosem képesek harc és viszály nélküli nyugalmi állapotra jutni egymással. Ezt otthagyja tehát a lélek, és futva menekül a Lélekben feltáruló természetes szemlélődésbe mint templomba, és a békesség sérthetetlen szentélyébe, mely békés és minden zavartól mentes. Az Igével együtt, és a mi nagy és igaz Istenünk és Főpapunk, az Ige vezetésével lép be ide, és mintegy az isteni olvasmányok jelképein keresztül megtanulja a létezők lényegeit és az isteni gondviselésnek a törvényben és a prófétákban megnyilvánuló, csodálatos és nagy titkát. Az ebben való derék előrehaladás jutalmaként pedig a lélek a szent hatalmak közvetítésével, akikkel szellem módon elméjében társalog, megkapta Istentől a békességet nyújtó jelzéseket, az Isten iránti tüzes vágy bátorító és megőrző örömeivel együtt, melyet az isteni himnuszoknak misztikus és szellemi módon benne visszhangzó gyönyörűsége kelt. Ezekből ismét továbblép a lélek, és eljut az egyedüli és egyetlen csúcsra, amely egyesítve összefogja ezeket a tanításokat: ez a Szent Evangélium, mert

ebben a gondviselés és a létezők összes lényege egyetlen átfogó erő szerint egyformán eleve benne foglaltatik. Ezután az Istent szeretők szellemük félelem nélküli szemével isteni érzékelés szerint ismét láthatják, hogy maga az Isten-Ige a mennyből alászáll a lélekhez, amint ezt a főpapnak a szentély trónjáról való leszállása mutatja, és véglegesen elkülöníti tőle, mint a hitjelölteket, azokat a gondolatokat, melyek még az érzékeléssel és az érzéki megosztottsággal foglalkoznak. Aztán a lelket, amely már kívül van az érzéki világon – amint ezt az Isten szent temploma ajtóinak bezárása értésünkre adja –, elvezeti a szellemi dolgok anyagtalan, egyszerű, változhatatlan, isteni formájú, minden formától és alaktól mentes tudományá- [END-p298] hoz, amelyet a kimondhatatlan titkok vonulása jelképez. Ennek a tudománynak a következményeképpen pedig a lélek saját erőit önmagában gyűjti össze, önmaga viszont eljut az Igéhez, a szellemi csókkal egyesíti az üdvösségére vonatkozó kimondhatatlan szavakat és módokat, s ezután az Isten-Ige megtanítja arra, hogy a hitvallással megvallja háláját.

Ezek után, mivel a tanulás révén lehetőség szerint már egyszerű és osztatlan a lélek, ismeretben átfogja az érzéki és a szellemi létezők okait; ekkor, miután túljutott mindenben, az Ige elvezeti őt a ragyogó teológia ismeretére, és az angyalokéval egyenlő belátást ad neki ajándékba, már amennyire az számára lehetséges. És bölcsen kioktatja őt, hogy ismerje az egy Istent: egy lényegét, három személyt; a lényeg háromszemélyű Egységét és a személyek egylényegű Háromságát; Egységet a Háromságban és Háromságot az Egységben; nem egyiket és másikat, sem egyiket a másik mellett, sem egyiket a másikon keresztül, sem egyiket a másikban, sem egyiket a másiból; hanem ugyanazt, amely önmagában, önmaga által és önmagánál önmagával azonos; Egység is és Háromság is, aki keveretlenül birtokolja a keveredés nélküli egyesülést, és a feloszthatatlan és részekre nem bontó megkülönböztetést; aki Egység a lényeg, vagyis a létezés szempontjából, de nem összetétel, feloldás vagy bármiféle keveredés szerint; viszont Háromság létének és fennállásának mikéntje szempontjából, de nem felosztás, elidegenedés vagy bármiféle szétदारabolás szerint. Hiszen nem darabolódik szét személyekre az Egység, és nem is viszonyként van bennük és szemlélhető; és nem személyek tevődnek össze Egységgé, sem nem összegződésükkel töltik ki azt, hanem mint önmagával azonosat, ugyanazt, bár más és más módon. Hiszen a személyek szent háromsága lényege és a benne lévő egyszerű alapelv szempontjából keveredetlen egység; a szent egység pedig a személyek és a létezés módja szempontjából háromság. Különbőféle módon ugyanaz az egész az egyik is és a másik is, amikor – mint mondják – más és más szempontból gondoljuk el: egy és egyetlen, [END-p299] oszthatatlan és keveredetlen, egyszerű, nem fogyatkozó és változatlan Istenség, amely teljességében Egység a lényege szerint, és ugyanó teljességében Háromság a személyek szerint; a hármassfényű egy világosságnak egy sugarát egyetlen formában sugározza. Ezért a lélek is, midőn ugyanúgy, mint a szent angyalok, befogadja az Istenségre vonatkozó és a teremtés számára elérhető kinyilatkoztatásokat, és megtanulja, hogy velük összhangban, el nem hallgató énekekkel háromszorosan dicsőítse az egy Istenséget, eljut a közeli hasonlóság által a kegyelmi istenfiúság állapotára. Ennek az istenfiúságnak a következtében, imáiban az Istent kegyelemből titokzatos és egyetlen Atyjának tekintve, mindentől elszakad és egyesül az Ő elrejtettségének Egyjével. Annál jobban átéli, illetve megismeri az isteni dolgokat, minél kevésbé akar önmagáé lenni, vagy tud önmaga erejéből önmaga vagy más számára ismertté válni, hanem mindezt egyedül a teljes Istentől akarja, aki jóságosan, teljes egészében felemelte őt, aki Istenhez illő módon, teljesen jelen van az egész lélekben, és szenvedélymentesen neki ajándékozza önmagát, és a teljes lelket Istenné teszi, hogy – amint a legszentebb Dionüsziosz Areopagitész mondja – a láthatatlan fénynek képe és hasonlatossága legyen, sértetlen, áttetsző, teljes, tiszta, szeplőtelen tükör, mely – ha szabad ezt mondani – befogadja a jó mintájának egész szépségét, és isteni és csorbíthatatlan módon sugározza, önmagában ragyogtatja – már amennyire ez lehetséges – a legbelső szentélyben lévő csend jóságát. [END-p300]

Milyen titkokat valósít meg és okoz a Szentlélek tartós kegyelme a szent összejövétel cselekményei által a hívőkben és hívő lélekkel összegyűlteken?

A boldog aggastyán szükségesnek tartotta tehát, és szüntelenül buzdított is minden keresztényt, hogy gyakran látogassák Isten szent egyházát, és sose mulasszák el az ottani szent összejövételt, mert a szent angyalok jelen vannak ott, és feljegyzik, valahányszor valaki belép oda, jelentik Istennek és könyörögnek érte. Azért se hanyagolják el az egyház látogatását, mert a Szentlélek kegyelme láthatatlanul mindig jelen van ott, sajátosan leginkább a szent összejövétel idején, és a résztvevők mindegyikét átalakítja, átformálja, önmaga mértéke szerint valóban istenibbé gyúrja át, és a végbemenő titkok által elvezeti arra, amit ezek jelentenek – még ha a hívő maga ezt nem is érzi, mivel még a Krisztusban levő „kisdedek” közé tartozik, és képtelen rá, hogy belenézzen a lejátszódó titkok mélységébe –, és megvalósítja benne az üdvösségnek azt a kegyelmét, amelyet mindegyik lejátszódó isteni jelkép jelent, és így sorrendben elvezeti őt a felszíni jelenségektől az összes jelenség céljáig. Az első bevonulás értelmé szerint a Szentlélek kegyelme megadja a hitelenség elvetését, a hit növekedését, a gonoszság csökkenését, az erény gyarapodását, a tudatlanság eltűnését és az ismeret nagyobbodását. Az isteni igék meghallgatása által pedig az említetteknek, vagyis a hitnek, az erénynek és a tudásnak szilárd és rendíthetetlen birtoklását és állapotát. Az utánuk következő himnuszok éneklése által a lélek önkéntes beleegyezését az erényekbe, és az ezek nyomán benne fellépő szellemi gyönyört és örömet. A Szentséges Evangélium felolvasása által a földi gondolkozásnak, mint az érzéki világnak a bevégződését. Az ajtók ezután következő bezárása által [END-p301] a lélek állapotbeli átlépését és átkerülését ebből a romlandó világból a szellemi világba, ami által a lélek bezárja az érzékeket, mint az ajtókat, és megtisztítja őket a bűnös képektől. A szent titok bevonulása által az Isten irántunk tanúsított üdvöngöztetésére vonatkozó tökéletesebb, titkosabb és új tanítást és ismeretet. Az isteni csók által mindenkinek mindenkivel szembeni, kinek-kinek önmagával szembeni, de még előbb Istennel szembeni egyetértésének, összhangjának és szeretetének az azonosságát. A hit megvallása által az illő hálaadást üdvöztetésünk csodálatos módjaiért. A *Háromszorszent* éneklése által a szent angyalokkal való egyesülést és egyenrangúságot, valamint Isten megszentelő dicsőítésének szüntelen, összhangzó, gyönyörű dallamát. Az imádság által – amelynek révén méltók vagyunk rá, hogy Istent Atyánknak nevezzük – a Szentlélek kegyelmében történő legigazibb örökbefogadást. Az *Egy a Szent...* éneklése által a magával Istennel egyesítő kegyelmet és bizalmas viszonyt. A szeplőtelen és éltető titkok magunkba vétele által azt a Vele való közösséget és azonosságot, amely részesedés révén hasonlóság által lehetséges számunkra, és amely által az ember méltó lesz arra, hogy emberből Istenné legyen. Mert hisszük, hogy a Szentléleknek azokat az ajándékait, amelyekben itt, a mostani életben részesedünk a hitbeli kegyelem által, az eljövendő korszakban igazán, valójában és önmaguk valóságában fogjuk megkapni, amint hitünk csillogóan reméli, és az ígéretet tevő Isten szilárdan és sérthetetlenül megígérte, amennyiben erőnk szerint megtartjuk a parancsokat; úgy kapjuk majd meg, hogy a hitbeli kegyelemtől eljutunk a látás kegyelméhez, midőn Istenünk és Üdvözítőnk Jézus Krisztus önmagába alakít át minket romlásunk jegyeinek az eltörlésével, és nekünk ajándékozza azokat az ősképi titkokat, amelyeket az itteni, érzéki jelképek valamennyire megmutattak. [END-p302]

Összefoglalás és utószó

Azért, hogy jól emlékezetünkbe vessük a mondottak velejét, röviden összefoglalva így adhatjuk vissza:

A szent egyház – mint mondtuk – Isten hasonmása és képe, mert ahogy Ő végtelen ereje és

bölcsessége által keveredetlen egységbe foglalja össze a létezők különböző lényegeit, és mint teremtő a legszorosabban önmagához kapcsolja őket, úgy az egyház is egyformán kapcsolja össze a hit egy kegyelme és meghívása által egymással a hívőket; azokat, akik a gyakorlati és erényes életnek szentelték magukat, az egyetlen, azonos akarat által; azokat pedig, akik a szemlélődő és a tudás felé irányuló életnek szentelték magukat, ezenfelül még az elszakíthatatlan és megoszthatatlan egyetértés által is.

A szent templom aztán a szellemi és az érzéki világ hasonmása, amennyiben a szellemi világ jelképe a szentély, az érzéki pedig a hajó.

Továbbá az ember képe, amennyiben a lelket a szentély ábrázolja, a testet viszont a hajó jeleníti meg. De az önmagában vett léleknek is képe és hasonmása, amennyiben a szemlélődő képesség kitűnőségét a szentély mutatja be, míg a cselekvőképesség ékességét a hajó ábrázolja.

A templomban lejátszódó szent összejövétel során az első bevonulás általános értelemben Istenünk első eljövételét jelenti, az egyes hívőre vonatkoztatva pedig azt, hogy akiket a hitelenségből a hit felé, a gonoszságból az erény felé, és a tudatlanságból a tudás felé vezet, általa és vele megtérnek.

Az ezután következő olvasmányok általános értelemben azokat az isteni elhatározásokat és parancsokat jelentik, amelyeknek megfelelően kell mindenkinek nevelkednie és élnie; az egyénre vonatkoztatva pedig a hívőknek a hitben való oktatását s előhaladását, s azt, hogy a cselekvő életet élők szilárdan kitartanak az erényben, s ezáltal a parancsok isteni törvényét követve férfiasan és rendíthetetlenül állják az ördög támadásait, és megmenekülnek az ellenséges erőktől, a megismerés [END-p303] részre törekvők pedig állandó szemlélődésbe merülnek, melynek következtében lehetőségeik szerint összegyűjtik az érzéki dolgoknak és a rájuk irányuló gondviselésnek szellemi eszméit, s így tévelygés nélkül jutnak el az igazsághoz.

Az énekek isteni dallamai mindenkinek a lélekben feltámadó isteni gyönyört és örömet jelentik, mely által titokzatosan megerősítve, egyrészt elfelejtik az erény érdekében kifejtett múltbeli erőfeszítéseiket, másrészt újult erővel törekszenek a még hátralevő, isteni és tiszta javak megszerzésére.

A Szent Evangélium általános értelemben ennek a világnak a végét jelképezi, az egyes hívőre vonatkoztatva pedig azt jelenti, hogy a hívők teljesen megszabadulnak a régi tévelygtől: a cselekvő életet élők esetében jelenti a testies törvény és gondolkodásmód elhalását és végét, a megismerésre törekvők esetében pedig a sok és különböző eszmének a legátfogóbb eszmébe való összegyűjtését és visszavezetését, amikor számukra véget ér és befejeződik az inkább részletekre irányuló és sokrétű természeti szemlélődés.

A főpaprak a trónról való leszállása és a hitjelöltek elküldése általános értelemben a mi nagy Istenünk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus mennyből való második eljövételét, a bűnösöknek a szentektől való elválasztását, és azt az igazságos jutalmat jelenti, amit mindenki érdeme szerint megkap majd; az egyénre vonatkoztatva pedig a hívőknek a hitben való teljes bizonyosságát, melyet a láthatatlanul jelenlevő Isten-Ige művel. Ennek következtében minden olyan vélekedés, amely a hitet illetően bármiben tökéletlen – akárcsak a hitjelöltek –, eltávozik tőlük. Azt jelképezi, hogy a cselekvő életet élők elnyerik a tökéletes szenvedélymentességet, melynek következtében minden szenvedélyes és sötét gondolat távol kerül a lélektől; a megismerésre törekvők pedig megkapják a megismert dolgokat átfogó tudást, és ez az anyagi dolgok összes képét kiüzi a lélekből.

Az ajtók bezárása, a szent titkok bevonulása, az isteni csók és a hitvallás elmondása általános értelemben az [END-p304] érzéki dolog eltűnését és a szellemi dolgok megjelenését, a ránk vonatkozó isteni titokról adott új tanítást, és az egyetértésnek, egyet akarásnak és szeretetnek azt az azonosságát jelenti, mely mindenkinek önmagához és Istenhez fűződő viszonyában valósul meg, valamint a hálaadást az üdvözülésünket adó módszerekért; az egyénre vonatkoztatva viszont azt jelenti, hogy a hívők az egyszerű hittől eljutnak a hit tanaira vonatkozó oktatásig és beavatásig, az

ezekkel való egyetértésig és a jámborságig. Ezek közül az elsőt az ajtók bezárása jelenti, a másodikat a szent adományok bevonulása, a harmadikat a csók, a negyediket pedig a hitvallás elmondása. A cselekvő életet élők esetében azt jelentik, hogy azok, akik bezárták érzékeiket, és így testen és világon kívülivé váltak, az érzéki működések elvetésének következményeképp eljutottak a cselekvéstől a szemlélődésig, a parancsok formájától felemelkedtek azok lényegéig, és hogy maguk a parancsok saját lényegüknek megfelelően szoros kapcsolatban állnak és egyesülnek a lélek képességeivel, és jelentik a hívők készségét a teológiai hálaadásra. A megismerésre törekvők esetében azt jelentik, hogy áttértek a természeti szemlélődésről a szellemi dolgok egyszerű belátására, melynek következtében semmiképp sem érzékelés vagy valamiféle külső jelenség alapján ragadják meg az isteni és kimondhatatlan eszmét, valamint azt, hogy a lélek képességei egyesülnek magával a lélekkel, és azt az egyszerűséget mutatja meg, ami értelmileg egybefogja a gondviselés lényegét.

A *Háromszorszent* megszentelő dicsőítése, melyet szüntelenül zengenek a szent angyalok, általános értelemben jelenti a mennyei és a földi erők azonos viselkedését és magatartását, amelyre együtt és egyformán kerül sor az eljövendő világban, mikor is az emberek teste, a feltámadás révén halhatatlanná lesz, semmiképp sem terheli meg a lelket a romlással, és őt sem sújtja majd a romlás, hanem romolhatatlanná válva erőt és képességet kap Isten jelenlétének befogadására. Az egyes hívőre vonatkoztatva viszont azt jelenti, hogy a hívők istenes versenyre kelnek a hitben az angyalokkal; a cselekvő [END-p305] életet élők esetében az angyalokéhoz hasonló fénylő életet – már amennyire ez ember számára lehetséges –, és az istendicséret érdekében kifejtett szép erőfeszítést, a megismerésre törekvők esetében pedig az Istenséggel – emberi lehetőségek szerint – az angyalokkal egy szinten foglalkozó gondolatokat, dicsőítéseket és az Istenség körüli örök mozgásokat.

A nagy Atyaistennek boldog megszólítása, az *Egy a Szent...* felkiáltás és a szent és éltető titkok magunkhoz vétele azt a fiúvá fogadtatást, egyesülést, szoros kapcsolódást, isteni hasonlóságot és átistenülést jelenti, amelyben minden dolog befejeződésekor az összes arra méltók Isten jósága folytán részesednek, és ezáltal az üdvözültek számára maga Isten lesz minden mindenben, ugyanúgy, ahogy az ösképi szépség okságilag megjelenik azokban, akik erény és tudás által a kegyelem révén vele egyképp ragyognak. Hívőknek, erényeseknek és megismerésre törekvőknek nevezte a kezdőket, a haladókat és a tökéleteseket, avagy szolgálknak, béreseknak és fiaknak az üdvözültek három rendjét. Szolgák ugyanis azok a hívők, akik a fenyegetésektől való félelemből teljesítik az úr parancsait, és készségesen megteszik, amit rájuk bízta. Béresek azok, akik az ígért javak után vágyódva türelemmel viselik a nap terhét és hevét, vagyis az ezzel az étellel összekapcsolt szorongattatást, ami az őszülők büntetéséből ered, és azokat a kísértéseket, amelyeket benne az erényért kell eltűrni, azok tehát, akik szabad akaratból bölcsen étellel váltják meg az életet: a mostanival a jövőt. Fiak pedig azok, akik nem a fenyegetésektől való félelemből, nem is az ígért javak utáni vágy miatt, hanem lelküknek a jóra való önkéntes hajlamából és készségéből fakadó magatartása és alkata miatt nem távolodnak el soha Istentől, mint az a fiú, akihez így szól az atyja: „Fiam, te mindig velem vagy és mindenem a tiéd” (Lk 15,31), és ezek a kegyelmi örökbefogadás révén – már amennyire ez lehetséges – olyanok, mint amilyen Isten a természet és ok szerint, és mint amilyennek hisszük. [END-p306]

Ne maradjunk el tehát Isten szent egyházától, hiszen a benne végbemenő isteni jelképek szent rendszerében üdvösségüknek oly nagy titkait foglalja magában! Midőn ezek által az egyház Krisztus képére formál mindegyikünket, kivált az erényes életet élőkét – kit-kit adottságai szerint –, ezzel kinyilvánítja, hogy az örökbefogadásnak a szent keresztséggel a Szentlélekben adott ajándéka nem más, mint a Krisztus szerinti élet. Teljes erőnkkel és igyekezetünkkel tegyük méltóvá magunkat az isteni ajándékokra, jó cselekedetekkel nyervén el Isten tetszését, nem olyan életet folytatva, „mint a pogányok, akik nem ismerik az Istent: szenvedélyes érzékiségben” (1Tessz 4,5),

hanem – mint a szent apostol mondja – „fojtsuk el tagjainkban, ami földies: az erkölcstelenséget, a tisztátalanságot, az érzéki vágyakat, a bűnös kívánságokat és a kapzsiságot, ami nem más, mint bálványimádás. Ezek miatt sújtja Isten haragja a hitetlenség fiait. Hagyjuk el mindezt: a haragot, a gyűlölködést, az ocsmány beszédet és a hazudozást” (Kol 3,5-6; 8-9), egyszóval „a régi embert, akit a megtévesztő kívánság romlásba dönt” (Ef 4,22), „vessük le a régi ember szokásaival és vágyaival együtt” (Kol 3,9), „és éljünk méltóan ahhoz az Istenhez, aki meghívott minket dicsőséges országába” (1Tessz 2,12). „Öltsük magunkra az irgalmasságot, a jóságot, a szelidséget és a türelmet. Viseljük el egymást és bocsássunk meg egymásnak, ha valakinek panasza van a másik ellen, amint az Úr is megbocsátott nekünk. Legfőként pedig szeressük egymást, mert ez a tökéletesség köteleke, és éljünk békében, hiszen erre vagyunk hivatva egy testben” (Kol 3,12-15). És hogy összefoglaljam: „Öltsük fel az új embert, aki állandóan megújul Teremtőjének képmására a teljes megismerésig” (Kol 3,10). Ha így élünk, jó reménnyel érhetjük el az isteni ígéretek célját, teljesen „megismerve akarátát, hogy bölcsességgel és lelki megértéssel gyümölcsöt hozunk, és az Isten ismeretében gyarapodunk. Dicsőséges hatalmában nagy erővel megszilárdít minket, hogy mindvégig épüljünk és állhatatosak legyünk, és örömmel adunk hálát az Atyá- [END-p307] nak, aki arra méltatott minket, hogy részünk legyen a szentek örökségében, a világosságban” (Kol 1,9-12).

Ennek a kegyelemnek a világos bizonyítéka az embertársainkkal szembeni önkéntes jóindulatú érzület. Ebből fakad az a cselekvés, hogy éppúgy, mint Istent, erőnk szerint megnyerjük magunknak a bármiben segítségünkre szoruló; nem hagyjuk őt törődés és gondoskodás nélkül, hanem illően igyekszünk cselekvéssel megmutatni az Isten és a felebarát iránti bennünk élő érzelmet. Az érzelem bizonyítéka ugyanis a cselekedet. Valójában semmi sem segít olyan könnyen a megigazuláshoz, s nem tesz alkalmasabbá – hogy úgy mondjam – az átistenülésre és az Istenhez való közelkerülésre, mint az az irgalom, melyet a lélek örömmel és vidáman ajánl fel a rászorulóknak. Ha ugyanis az Ige megmutatta, hogy Isten rászorul a jó cselekedetre, mert azt mondta: „Amit e legkisebbek közül eggyel is tettetek, velem tettétek” (Mt 25,40), akkor Isten, aki ezt mondta, annál inkább megmutatja, hogy aki képes rá, hogy jót tegyen és meg is teszi, az valóban kegyelem és részesedés szerint – Isten, mivel helyes utánzással magáévá tette Isten jótékonyságának működését és sajátját. És ha Isten szegény, mert Isten hozzánk történt leereszkedésében értünk szegénnyé tette magát (2Kor 8,9), mindegyikünk szenvedéseit együttérzőleg magára vette, és mindegyikünk szenvedésének arányában jóságából kifolyólag titokzatos módon egészen a világ végéig örökké szenved, akkor természetes, hogy még jogosabban lesz Isten az, aki Istent utánozva, emberszeretetből, Istenhez illő módon maga gyógyítja meg a szenvedők szenvedéseit, és megmutatja, hogy érzelmét illetően az üdvözítő gondviselés aránya szerint ugyanolyan hatalma van, mint Istennek.

Ki lehet hát oly tunya és rábíthatatlan az erény gyakorlására, hogy lemond az isteni létről, noha az ilyen olcsón, nehézség nélkül és könnyen megszerezhető? Van ezeknek a kincseknek egy biztonságos, kibonthatatlan őrző helye, egy kényelmes út az üdvösséghez: ezen kívül, gondolom, semmi sem védi meg sértetlenül a tulajdonos javait; ez pedig a cselekvésben való függetlenség [END-p308] vagy önállóság. Ez megtanít, hogy arra ügyeljünk és figyeljünk, ami egyedül minket illet, és így megszabadulunk attól, hogy mások miatt feleslegesen kárt szenvedjünk. Ha ugyanis megtanuljuk, hogy csak magunkat figyeljük és vizsgáljuk, akkor sosem avatkozunk bele mások ügyeibe, bármilyenek legyenek is azok, mert tudjuk, hogy csak egy bölcs és igazságos bíró van: az Isten, aki bölcsen és igazságosan ítéli meg az összes eseményeket annak értelme szerint, ahogy történtek, és nem azon külső megjelenési mód szerint, ahogy látszanak. Ezt az emberek is megítélhetnék, akik vakon a látszatot nézik, de egyáltalán nem ebben rejtőzik az igazság, sem pedig az események értelme. Isten azonban látja a lélek észrevehetetlen mozgását, láthatatlan vágyát, magát a szándékot, amely a lélek vágyát felkeltette, és a szándék célját, vagyis az egész cselekvés előre megfontolt végcélját, és ezért ítéli meg igazságosan – mint mondtam – az emberek összes cselekedeteit. Ha ezt igyekszünk megvalósítani, akkor tartjuk magunkat a bennünket körülvevő ha-

tárokhoz, nem avatkozunk bele abba, ami rajtunk kívül történik, és nem engedjük meg, hogy szemünk, fülünk vagy nyelvünk olyat lásson, halljon vagy beszéljen, ami másra vonatkozik; hacsak lehet, egyáltalán nem, ha pedig ez nem megy, akkor inkább együttérzéssel avatkozunk be, mint szenvedélyesen, és igyekezzünk a magunk hasznára fordítani a látást, a hallást és a beszédet; és csak annyira avatkozunk be, amennyire az ezeket irányító isteni értelem jónak látja. Hiszen semmi sem hajlik olyan könnyen a bűnre, mint ezek a szervek, ha az értelem nem fegyelmezi őket, de semmi sem alkalmasabb náluk az üdvösségre, ha az értelem rendezi, összhangba hozza és oda vezeti őket, ahová kell és akarja. Ne mulasszuk el tehát, hogy isteni és üdvös parancsainak teljesítése által erők szerint engedelmeskedjünk Istennek, aki örök életre és boldog célra hív minket, hogy irgalmat nyerjünk és kegyelmet találjunk, amikor segítségre szorulunk (Zsid 4,16). „Kegyelem legyen mindazokkal, akik nem lankadó szeretettel szeretik Urunkat, Jézus Krisztust” (Ef 6,24) – mondja ugyanis az [END-p309] isteni apostol –, vagyis azokkal, akik nem lankadó erényességgel és életmódjuk tiszta és tettetés nélküli szentségével szeretik az Urat úgy, hogy teljesítik akarát, és isteni rendelkezéseiből egyet sem engednek elveszni.

Ezeket mondtam el erről a tárgyról, engedelmességem jutalmának reményében, erőm szerint úgy, amint megtanultam, de nem volt merszem rá, hogy a titokzatosabb és magaszosabb igazságokat érintsem. Ha a tudni vágyók közül bárki meg akarja ismerni ezeket, olvassa el szent Dionüsziosz Areopagitésznek ezzel foglalkozó Istentől ihletett munkáit, és meg fogja találni a valóban kimondhatatlan titkok kinyilatkoztatását, melyet az Ő isteni értelmének és nyelvének közvetítésével ajándékozott Isten az emberi nemnek „azok miatt, akik majd öröklik az üdvösséget” (Zsid 1,14). Ha többé-kevésbé eleget tettem kívánságtoknak, legyen hála érte Krisztusnak, minden jó adományozójának, és nektek, akik kikényszerítettétek ezek elmondását. Ha viszont munkám mélyen alatta maradt várakozásoknak, mit tegyek, ha egyszer gyenge a beszédképességem? Hiszen a gyengeségnek meg kell bocsátani, nem pedig büntetni miatta, és inkább dicsérni kell a lehetőség és képesség szerinti teljesítményt, mint kifogásolni, különösen nektek, akik mindent Isten miatt akartok szeretni. Istennek is kedves mindaz, ami erők szerint őszintén a lélekből fakad, még ha a nagy dolgokkal összehasonlítva csekélynek tűnik is; Ő nem taszította el magától az özvegyasszonyt sem, aki két fillért adott (Mk 12,4; Lk 21,1). Vajon ki ez az özvegyasszony és mi a két fillér? Talán a lélek, amely özvegyasszonyként megszabadult a rossztól, és bár mint férjet elvesztette a régi törvényt, de még nem méltó az Isten-Igéhez fűződő bensőséges kapcsolatra, mégis foglalónak, mint a fillérek, felajánlja neki az eddigi helyes gondolkodását és életét, vagy hitét és jó lelkiismeretét, vagy a jóra való készséget és tevékenységet, vagy az erre vezető szemlélődését és cselekvését, vagy a rá vonatkozó ismeretét és erényességét, vagy azt, ami ezeket kissé felülmúlja: tudniillik a természetes és az írott törvényben levő lényegeket. Ezeket ajánlja fel a lélek, ha a bir- [END-p310] tokukban van, úgy, hogy kilép belőlük – miként az egész életből és létezésből, és elhagyja őket, mert csak az Isten-Igével akar kapcsolatba kerülni, és szívesen elviseli, hogy úgy haljanak meg számára a természet és a törvény kényszerű formái, rendeletei és szokásai, mint a férj az özvegy számára. Vagy talán valami más, ennél lelkibb jelentésre utal az írás az özvegye történetében leírt eseménnyel, amit csak a tiszta lelkűek érthetnek meg. Hiszen minden, ami az emberek között az erény szempontjából nagy dolognak tűnik, az istenismeretbe beavatott értelemmel összehasonlítva kicsinek bizonyul. De még ha kicsi is és köznapi, nem nagyon értékes anyagból készült, mégis ugyanazt a császári jelet viseli magán, mint azok az értékesebb anyagból, aranyból vert pénzek, amelyeket a gazdagabbak ajánlanak fel, sőt talán még többet tartalmaz a felajánlónak egész belső odaadásából.

Én is ezt az özvegyet utánoztam, amikor, mint fillért, felajánlottam Istennek és nektek, szerettem, ezeket az apró és szegényes gondolatokat és szavakat, melyekre felkértetek s amelyek silány és szegényes értelmemből és nyelventől eredtek. Először is arra kérem áldott, szent lelketeket: ne kérjétek még írásos lejegyzését annak, amit mondtam, mégpedig két okból: az egyik

az, hogy még nem értem el a szent és állandó istenfélelemhez, sem az erény szilárd készségéhez, és az igazi igazságosságban való biztos és rendíthetetlen megszilárduláshoz, márpedig ezek igazolják leginkább a szavak hitelét; a másik pedig az, hogy mivel a szenvedélyek hullámai még úgy körülcsapkodnak, mint a vad tenger, nagyon távol vagyok az isteni szenvedélytelenség kikötőjétől, és bizonytalan kimenetelű az életem, ezért nem akarom, hogy tetteim mellett még leírt művem is vádoljon. Ezért, ha engedelmességemet erre méltónak vélitek, ajánljatok engem imáitok által Krisztusnak, lelkeink nagy és egyetlen Istenének és Üdvözítőjének, akié a dicsőség és a hatalom az Atyával és a Szentlélekkel együtt örökkön-örökké, mindörökké. Ámen.

Ford.: Baán László [END-p311]

forrás: Hitvalló Maximosz. „Müsztagógia.” in Az isteni és az emberi természetről. Görög egyházatyák (Budapest: Atlantisz, 1994) II. kötet, 267-311.